

Funcția limbajului în gândire în context didactic

Valentin Cușcă, dr., conf. univ.

Summary

In this article is examined the correlation between thinking and language. In this direction is argued thesis that these philoso-phical and logical categories cause each other and pull together dialectical in the process of knowledge.

From didactic point of view bath language and reasoning secure communication process what is done by logical discourse teaching as explanation and understanding.

Noțiuni generale:

Limbajul este activitatea individuală de comunicare prin intermediul limbii, ori comunicarea (transmiterea de informații) presupune vehicularea unor semnificații între un "emițător" și un "receptor", ceea ce nu se poate realiza decât prin utilizarea unor "coduri" care să permită, materializarea acestor "mesaje", codurile putând fi semnele (cuvintele) diferitelor limbi naturale sau limbajul mimico-gesticular (specific surdo-mușilor), sau alfabetul Morse, etc. O altă componentă esențială a unui sistem de comunicare este conexiunea inversă ce are rolul de a regla emisia mesajelor în funcție de efectele produse. Limbajul fiind "limba în acțiune" sau limba preluată (interiorizată) și utilizată de fiecare subiect uman (care o găsește la naștere gata constituită), înseamnă că limbajul preia și latura semantică a limbii.

Gândirea este procesul psihic cognitiv superior, care, prin intermediul operațiilor mintale (analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, generalizarea), reflectă însușirile esențiale și relațiile dintre obiectele și fenomenele lumii sub forma noțiunilor, propozițiilor (judecăților și raționamentelor).

Noțiunea, fiind elementul de baza al gândirii, rezultă că limbajul se evidențiază chiar din definiția acestui complex fenomen psihic, întrucât noțiunea este tocmai semnificația cuvântului ca element constitutiv al limbajului și, deoarece semnificațiile, înțelesurile sunt de natură ideală și nu pot exista independent de un purtător material (cuvântul rostit, scris, citit), apare ca legătura evidentă dintre gândire și limbaj.

Caracteristicile principale ale funcției limbajului în gândire. Legătura dintre gândire și limbaj se evidențiază și în situațiile în care diferite perturbări ce se pot produce în cadrul unuia, influențează negativ și pe celelalte. Altfel spus, afectarea accidentală a mecanismului complex al gândirii (întâlnite în boli psihice) se manifestă și prin dificultăți ale comunicării. Așadar, gândirea se formează și se dezvoltă prin intermediul limbajului, în absența căruia rămâne la un stadiu primitiv. Operațiile gândirii sunt transformări mentale ale obiectelor și fenomenelor care nu pot fi prelucrate decât prin intermediul limbajului: analiza (desfacerea întregului în părțile componente), ca și sinteza (refacerea întregului), necesită utilizarea limbajului; comparația (relevarea asemănărilor și a deosebirilor dintre obiectele gândirii pe baza unui criteriu), de asemenea, abstractizarea, reținerea unor însușiri prin renunțare la altele) și generalizarea (formarea claselor pe obiecte și fenomene) presupune intervenția limbajului ca suport sau instrument pentru vehicularea semnificațiilor corespunzătoare.

Înțelegerea, ca funcție a gândirii ce constă în stabilirea de legături între noile informații și cele vechi, n-ar fi posibilă fără sprijinul limbajului.

În legătură cu funcțiile limbajului, Karl Bihler distinge trei aspecte: cel de reprezentare (a unui obiect, a unei situații), acela de expresie a stării subiectului și o funcție de apel, la cei care ne ascultă. Acestea sunt implicate, într-o măsură mai mare sau mai mică, în orice comunicare verbală. Mai analitic, se poate vorbi de cinci funcții (după A. Ombredane): funcțiile semnificativă,

dialectică, practică, afectivă, ludică. La ele se mai adaugă și funcția cathartică. În ce privește funcția semnificativă, după psihologul francez, ar fi vorba de proprietatea cuvintelor de a fi în relație cu anumite înțelesuri pe care cineva le poate comunica altcuiva. Am putea disocia aceste aspecte în: rolul cognitiv al limbajului și rolul său în comunicarea semnificațiilor și a sensurilor.

Raportul dintre gândire și limbaj a fost subiect de controversă, existând puncte de vedere deosebite. Conform unei concepții moniste, ar exista o singură realitate, limbajul fiind aspectul exterior al gândirii, iar gândirea fiind latura lui interioară. Mentalitatea dualistă conține două poziții: unii consideră gândirea și limbajul ca fiind funcții esențial diferite, vorbirea folosind doar în a exterioriza, a comunica rezultatele obținute de gândire în mod independent, iar alții argumentează că, deși nu sunt activități identice, vorbirea și raționamentul sunt interdependente, în strânsă relație atât din punct de vedere genetic, cât și structural. Datele științifice adunate în ultimele decenii constituie argumente temeinice în susținerea celui din urmă punct de vedere.

Mai întâi, în ce privește lipsa de identitate a gândirii cu limbajul, ne dăm seama că uneori avem o idee și nu găsim cuvintele pentru a o exprima. Apoi, în timp ce vorbim, există un control al gândirii care supraveghează ceea ce spunem, pentru a fi coerenți și logici. În schimb, demenții vorbesc ore în șir, povestind lucruri absurde, ireale; la ei, lipsește stăpânirea limbajului de către rațiune. În fine, există gândire, se formează noțiuni și la ființele lipsite de limbaj articulat (surdomuții). Aceștia au greutatea mai mari în înțelegere, dar raționamentul este posibil și eficient.

Rolul cuvântului în formarea gândirii. La început, cuvintele nu spun nimic copilului, fiind simple sonorități. Asociindu-se mereu cu aceleași obiecte sau ființe, ele direcționează atenția și înlesnesc operațiile gândirii: analiza, sinteza, comparația. Treptat, fiecare termen devine un punct de cristalizare, de fixare a semnificațiilor, fiindcă, spre deosebire de imagini, care sunt variabile, el este un complex de sunete stabil. W. Hamilton făcea o comparație pentru a sublinia valoarea acestei proprietăți: o armată, cucerind un teritoriu și răspândindu-se pe suprafața lui, nu-l poate stăpâni decât, dacă stabilește anumite fortărețe, puncte de control. Semnificațiile sunt în funcție de experiența individului, dar, încetul cu încetul, ele sunt corectate și precizate de către societate, vocabularul condensând experiența milenară a unei societăți. Învățarea termenilor implică însușirea unui vast bagaj de cunoștințe variate.

Cu cât un cuvânt se află în relație cu mai multe fapte, imagini, noțiuni, cu atât mai bogat îi este înțelesul. Termenii, odată cu noțiunile, sunt în strânse raporturi, ei formează ceea ce s-ar putea denumi „memoria fonetică”, indisolubil legată de memoria semantică. Dar același cuvânt poate avea mai multe înțelesuri, în funcție de context, ca de pildă „masă”, care înseamnă fie un obiect, fie o mulțime, fie o cantitate de materie a unui corp. Bogăția de termeni este în raport cu importanța pe care o au anumite obiecte și fenomene în viața unei comunități. Astfel, eschimoșii au o mulțime de cuvinte distincte privind zăpada, în funcție de caracteristicile ei: dacă e mai uscată ori mai umedă, mai fină sau mai aspră etc.

Limbajul obligă la raționalizarea și socializarea gândirii. Pentru a ne face înțeleși trebuie să eliminăm ceea ce e prea individual, afectiv, personal, exprimarea trebuie să fie clară, precisă. Un cuvânt permite o precizie pe care imaginația nu o poate furniza: numărul 999 este deosebit de 1000. Evoluția limbajului, de-a lungul mileniilor, a fost solidară cu dezvoltarea gândirii. În mare, categoriile limbajului corespund categoriilor intelectului. Substantivele indică în special substanțe, adjectivele și numeralele vizează proprietăți, verbele se referă la fenomene și activități, iar prepozițiile și conjuncțiile desemnează relații.

Aspectele didactice ale corelației limbaj-gândire

Totuși gramatica – logica vorbirii – nu e atât de strictă cum e aceea a gândirii. Limba a evoluat în sensul favorizării comunicării dintre oameni și mai puțin în vederea elucidării adevărului

(Kainz, F., 1964). Progresul învățării limbajului se realizează concomitent cu progresul gândirii. Comunicând, încercând să elucidăm altora o noțiune, ne precizăm nouă înșine înțelesurile, eliminăm neclaritățile. Cei care încep o carieră didactică adesea constată că unele concepte nu le erau suficient de explicite, pentru a putea fi lămurite celorlalți. Abia atunci, cercetând noi surse documentare și stabilind noi relații, ajung la nivelul de claritate necesar pentru a fi înțeleși de elevi. Este evidentă strânsa legătură între gândire și limbaj, între inteligibil și comunicabil. Disocierea dintre gândire și limbaj se manifestă pregnant în învățarea, mai bine zis "memorarea" mecanică ce se oprește la nivel formal, pur verbal, fără a pătrunde prin înțelegere în esența lucrurilor și fenomenelor. La nivelul personalității, limbajul, în toate formele sale, este un indicator cert al capacității intelectuale; bogăția vocabularului, corectitudinea gramaticală, cursivitatea logică a flexibilității și fluenței gândirii. În același timp, dovada înțelegerii, deci a funcționalității gândirii) nu se poate face decât prin intermediul verbalizării, exteriorizării prin limbaj a ideilor.

În concluzie, unitatea în interacțiune (reciprocă) a gândirii și limbajului poate fi considerată un punct de pornire cu rol central în înțelegerea interdependenței tuturor fenomenelor în cadrul complexului sistem psihic uman și a integrării acestuia în mediul socio-cultural care îl condiționează.

Bibliografie

1. Cușcă, V., Pricop, V., *Tehnologii didactice la matematică și logică (metodologii și modele tematice)*, Chișinău, U.P.S.C., 2012.
2. Florian, M., *Logică și epistemologie*, ed. Antet, Oradea, 1996.
3. Platon, *Republica*, în opera în trei volume, ed. Măsli, Moscova, 1971.
4. www.scribte.com/sociologie/psihologie/limbajul.